

Observatoriul este de done ori in septemana, Mercuria si Sambata.

Pretiu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusa la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu VI

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 11.

— Sibiu, Mercuri 9/21 Februaru. —

1883.

Autonomi'a bisericesca la r.-catolici.

Ne este in memoria prospeta casulu cu vreo 30 de petitiuni ale preotilor unguresci de religiunea rom.-catolica date in desbaterea dietei unguresci; scimu prin urmare ca tote punctele formulate de aceia, dupa discussiuni destulu de ferbinti, au fostu respinse de către camer'a deputatiloru, in care numai doi preoti au luptatu pe langa copriaculu aceluor petitiuni, inse si aceia cu arme tempu, era mirenii cei de o religiune cu ei, de si multe numerosi in dieta, fačia cu calvinii si cu jidovii colegi ai loru, in locu de a le apará si ei caus'a, mai virtosu ii apasara, ba isi batura jocu de ei, ii facura de risu. Chiaru unii preoti, alesi deputati, de si erau de fačia, se lapedara de ei in tocma precum se lapedase Petru de Isusu Christosu: nu scimu, nu'i cunoșcemu. Asia aparatori fusera trantiti, petitiunile aruncate in archivu.

Aceea ce observaseramu noi ca si alii cu acea ocaziune, remane adeveru, ca unele din cererile preotiloru catolici erau forțe exagerate, pe care catolicismulu nu le va mai castigá dela nimeni pe lume si nici-odata, precum de ex. ca Ungari'a se fia declarata de statu romano-catolicu, precum era elu consideratu in timpurile candu alte confesiuni religiose si ori-ce opiniuni divergente nu mai erau combatute cu puterea cuventului, ci cu arme fisice, cu sabia si focu. Dara nu sunt unele ca acelea cestiuile, de care le pasa la ómenii nepreocupati de pasiuni si prejudetie, ci un'a si buna: Autonomi'a interna a bisericeii romano-catolice din Ungari'a, care pana acuma ii este denegata in acelu intielesu, in care este ea considerata si exercitata de către alte societati religiose sau biserici. Acum inse, dupa o luna de dile „P. Napló“ din 16 si 17 ale l. c. descopere unele impregiurari, care pentru cei ce vedu mai departe, merita a fi luate in de aprópe consideratiune cu atátu mai virtosu, ca-ci sémena forțe tare cumca: Jóca ursulu la vecinulu si — Astadi mie, máne tie.

Sémena forțe, ca respingerea brusca din partea dietei a toturor petitiuniloru catolice a vatematu greu amorulu propriu alu celoru mai multi preoti r.-catolici mai destepti, cari vedu ceva mai departe decâtu numai pana la nasu si cari sunt mai pučinu servili, din care causa in Ungari'a s'a si pornitu o agitatiune surda ce se intinde din o diecesa in alt'a. In acea situatiune unu preotu anume Colomanu Rostaházi, care este si deputatu alu camerei din partid'a gubernului, esá ca din chiaru-seninu cu o epistola circulara lunga, adressata către toti confratii sei preoti rom.-catolici, cáti au subscrisu desu memoratele petitiuni si cáti au aprobatu acelu pasu alu parochiloru si capelaniloru, in care'i róga ca se nu'i supere acelu refusu (mai bine afrontu) ce li s'a facutu din partea camerei legislative, ci se ia in consideratiune, ca nici gubernulu nici prelatii n'au incuviintiatu pasii loru, si pe cátu iarú fi aprobatu, credeau ca nici-una din acelea cereri nu era venite la timpu, nu era oportune, prin urmare ca clerulu se mai astepte (nu tocma pana la judecat'a de apoi, ci cu ceva mai pučinu).

Dupa-ce „P. Napló“ publicá acelu circulariu adressatu clerulu catolicu, nu de către vreunu mare mitropolitu sau primate, ci de către unu simplu clericu ca toti clericii de miru, a dou'a di acelasu diariu veni cu revelatiunile sale particulare, alu caroru simburu este:

Pop'a Rostaházi ca deputatu a fostu impinsu de alti domni multu mai mari decâtu elu, ca se scótia din spudia castanele cu degetele sale, se cerce elu spiritele, in cátu daca se va face de ura cu confratii clerici, se'i fia lui de capu si nu la domni cei mari. Dupa aristocratulu „P. Napló“, nici gubernulu nici episcopii si arhiepiscopii rom.-catolici nu voru se audia de autonomia bisericesca catolica in sensu mai democraticu; čara fiacare

din acei doi potenti factori ai tieri se apara de autonomia din temeiri forțe diferitorie. Gubernulu si dieta tinu cu tota perseveranti'a la planulu secularisarei averiloru bisericesci, pandescu si astépta cu doru ferbinte ocaziune bine venita, ca se se arunce asupra loru si se le traga in proprietatea statului. Era dupa aceea se faca din toti episcopii si din toti preotii: functionari de statu, pusi cu salarie fixe, ca si celu din urma cancelistu, era din restulu immensoloru venituri bisericesci se faca de ex. scóle neconfessionali, cu profesori fara nici-o religiune sau de religiune mosaica, se cumpere pusi si tunuri, se platésca interesele la enormele datorii ale statului etc. Daca biserice'a r.-catolica s'ar organizá pe temeiu mai democraticu sinodale asia, ca si clerulu inferioru si poporulu prin deputatii sei se aiba a dispune de proprietatile si fondurile bisericesci, precum si de scólele catolice, sau adeca daca la miliónele de catolici din Ungari'a li s'ar recunósce pe fačia, prin lege clara dreptulu de proprietate asupra averiloru bisericesci, in acestu casu crede gubernulu, ca voindu a le secularisá, ar fi neasemenatu mai greu a le smulge din manile unui poporu intregu, decâtu va fi candu se voru trantí la parete numai vreo 26 prelati, vreo 200 canonici, câteva abati (archimandriti) si calugari. Asia cugeta gubernulu, asia si mai toti membrii ai camerei legislative.

Dara cum cugeta prelatii catolici totu dupa „P. Napló“? Acestia nu voru autonomia pe base democratica, din causa ca ei nu voru se recunósca bisericeii catolice insusiri democratice, decâtu numai strictu monarchice, in care poporulu si clerulu inferioru are se asculte, se taca si cu atátu mai pučinu se'si víre nasulu in administratiunea averiloru bisericesci. In cátu pentru scólele confessionali, mirenii nu pricepu cum trebuie se se apere puritatea religiunei in scóle, prin urmare clerulu superioru isi tine de a sa datoria a tiné scólele catolice sub exclusiv'a sa grija, administratiune si supraveghiare.

Din tóte, diferenti'a cea mai apriga domnesce asupra naturei averiloru bisericesci, chiaru si intre catolici. O parte adeca din ei tinu la maxim'a, ca orice avere bisericesca catolica este drépta proprietate a bisericeii catolice intregi de pe tota fačia pamentului, era bisericele particulare din tieri diverse sunt numai usufructuarele averiloru de sub administratiunea loru, asupra carora in ultim'a instantia are se dispuna scaunulu Romei. Tocma din contra, partea adversa néga pe mólte dreptulu de proprietate cum amu dice, centralisata a toturor averiloru bisericesci din tota lumea, ci cu aplicare la Ungari'a dicu si sustinu: Tóte averile bisericesci catolice din Ungari'a sunt proprietate drépta numai a bisericeii catolice ungurene. Vine apoi partid'a a trei'a si néga chiaru si dreptulu de proprietate alu bisericeii catolice, ci sustine dreptulu de proprietate alu statului preste totu, era bisericeii ii recunósce numai unu dreptu de usufructu, inse si acela forțe marginitu, ingraditu cu multe conditiuni, pusu intre bariere strimte.

Ferberea de idei este mare in cleru, de si mai multu infundata, in cátu chiaru din lectur'a diarieloru politice, inse de colóre catolica („M. Állam“, „M. Korona“ etc.) nu te poti orientá de ajunsu, ca se poti prevedé, care va fi rezultatulu acestoru lupte subterane. Noi inse repetimu ceea ce amu mai disu de câteva ori: fačia cu aceste lupte se nu fimu nicidecum indiferenti, se nu dicemu ca ce ne pasa de certe catolice, sau luterane, sau calvinesci, ca-ci mai curenda decâtu amu visá, ne voru ajunge si pe noi. Sau ce? Ele ne-au si ajunsu, ne aflamu in trensele din doue parti.

Ungari'a.

(Defraudari prospete de bani publici). Acésta rubrica infama este aprópe stabila in diariile din Ungari'a, ca si cea despre banditii

pusteloru. Astadata „Pesti Napló“ intr'unu articlu scrisu in adinsu numai despre defraudari, coprinde patru casuri mai mari si batetórie la ochi. Unulu din acelea este in comitatulu Nyitra din Ungari'a superioare, unde curge investigatiune criminala de vreo doue luni asupra unoru dilapidari mari de bani, destinati pentru lucrari publice. Este adeca sciutu si din alte tieri, ca de nicairi nu se potu furá si impartí intre hoti in fracu atáti bani ai tieri, ai poporului, ca la asia numit'a edilitate, la lucrari publice, edificie mari, poduri, drumuri asternute, drumuri de feru, corabii, pavage in cetati, canalisari, liferatii de victualii pentru milióne etc. Pana se resulte ceva din lungile investigatiuni, functionarii inculpati se tavalescu barbatesce unii pe alii prin diarie, pana la ingineri si la comite supremu. Acestea in comitatulu Nyitra, celu locuitu de slavaci torturati sub pretestu de panslavismu.

Trecemu la comitatulu Vass (Castri ferrei), care pana acum avuse renume de curatu, de bine administratu. In acesta urgi'a din caus'a hotiiloru ajunsu asia departe, in cátu insusi prefectulu (comitele supremu) Colomanu Rado venindu in conflictu aprigu cu deputat. Dionisiu Pázmándi, simtindu-se ambii vatemati de mólte, se luara la duelu pe revolvere, in care Rado raní asia greu pe Pázmándi, in cátu acesta pusu in asternutu lupta cu móltea. Intr'aceea orasieni din Sambat'a (Tyrnau) catraniti pe prefectulu Rado care trece de mare despotu, in mani'a lui facura lui Pázmándi o serata stralucita.

Alu treilea casu prospetu este in comitatulu Satmaru, unde s'au descoperitu hotia mare tocma la cass'a prunciloru orfani, de unde se defraudara preste 40 mii florini v. a. De altumentrea „Pesti Napló“ asigura, ca acelu comitatu, in care magiarismulu se pórtá cu multa fala si inganfare, totudeauna a fostu administratu miserabilu de reu, era hotii de acestea s'au mai intemplatú si altadata. Se si cunoșce pe bietii locuitorii acelu comitatu si pe ai vecineloru Ugocia, Marmati'a, Beregh, ca nici in tier'a turcesca nu vei vedea mai multa saracia si mai multi golani intre poporulu de josu ca intru acelea, magiari, romani, ruteni, fara distinctiune goli ca napulu asia, in cátu nu incape nici-o comparatiune cu starea, de exemplu a locuitoriloru din partea meridionala a Transilvaniei.

In fine alu patrutea casu hotiescu este ici la vecinii nostri, in orasielulu armenescu Elisabetopole, favoritulú dadacitu alu gubernului actuale, bogatu si de cei mai passionati cartofori (cartieri) din tota Transilvania. Aici curge investigatiune criminala asupra dilapidarei venituriloru si averei orasiului.

Patru casuri. Mai voiti alte 40? Dara cine se le si mai citésca? „Pesti Napló“ asigura ca se fura in tóte partile pe intrecute si ca moralitatea publica au ajunsu bataia de jocu.

(Societatea publicistiloru magiari) infintiata mai antierti cu scopu de a infintiá unu fondu de pensiuene pentru cei ajunsi la nepotintia si pentru familii de ale loru remase orfane, la adunarea loru generala din a. tr. avea unu fondu abia de 44 mii fl., era in adunarea tinuta in 18 Febr. a. c. fondulu ei se aratá de 85 mii fl. avere curata si cu unu venitu, din care ar fi in stare de a dá chiaru de acuma la siepte insi o pensiuene modesta de câte 500 fl. Publicistii magiari prevediusera in statutele loru ca numai dupa vreo 10—12 ani voru fi in stare de a impartí ajutorie si pensiuini; le-a amblatu inse in acesti doi ani preste asteptare de bine, ca-ci pe langa cotisatiunea annuala ce are se numere fiacare redactoru si colaboratoru la fondu, multime de privati, institute de banci, case de economii, corporatiuni industriale, societati de teatru au concursu cu sume considerabili, ca se asigure viitoriulu aceluor luptatori in politica si in campulu literaturei cu atátu mai virtosu, ca acésta classe de literati este cea mai espusa la eventualitati triste in proportiunea in care politic'a militanta isi schimba

cursulu ei asia, că trantese pe una și înălția pe partid'a ceealaltă. De alta parte s'a îngrijit, că nu totți manjitorii căți aru voi a figură între publicistii de profesiune și calificați se pōta intră în societatea lor; vreo doi au și esitu din trens'a pentru cauze pușinu cunoscute.

Aradu. Domineca în 18 Febr. pe la 2 óre d. am. teatrulu celu nou ungurescu deschisu numai în a. 1875 cu pompa mare s'au aprinsu și au arsu atātu de cumplitu, în cătu au remasu numai paretii goli. Abia s'a potutu salvá bibliotec'a și garderob'a. Acelu teatru a costatu între 5 și 600 mii fl., a fostu ascuratu cu vreo 140 mii fl. la Triest, prin urmare nici pe departe cu o suma că se pōta fi reedificatu asia curendu. Antierti arse teatrulu din Temisiór'a, éra acuma vecinulu seu din Arad, ambele destinate a înaintá cu pasi rapedi magiarisarea. Pare că e o facatura.

Caus'a incendiului se dice a fi constructiunea de încaldirei a localului. Pe candu au esitu foculu prin ferestrii, unu singuru omu se aflá în edificiu, care a saritu din etagiulu alu doilea pe straiulu intinsu alu pompieriloru.

Romania.

În situatiunea de faci'a fórté agitata diariulu „Romanulu“ din 4/16 Febr. publica unu articlu títualatu: „Bugetele pe 1883—84 ministeriulu de resbelu“ din care facemu și noi locu la urmátórie informatiuni:

„Instructiune și armare, sunt cele doué cuvinte, schitiédia — în trasuri generale celu pușinu — directiunea ce căta a se da dezvoltării nóstre.

Instructiunea generala și obligatória, armarea generala, cu serviciu personale obligatoriu, sunt dispositiuni esentiale în legile nóstre.

Trebuie inse se fia în același timp și regule nestramutate pentru purtarea și muncá gubernatoriloru.

Căci, fara o lucrare în acestu sensu și directiune, ori-ce vomu face, lipsitu de basa va fi, și anevoia va putea îndurá încercarea timpiloru de grea cumpana, care din vreme în vreme cercetédia ori-ce natiune.

Amu vorbitu dilele trecute despre instructiune, arétându ceece ce s'a facutu dela 1872 în cóce și constatandu progressulu atātu prin comparatiune cu ceea ce se facea până la venirea gubernulu liberalé la putere, cătu și prin comparatiune cu alte state straine, amu cerútu și necurmatu vomu cere se se faca din ce în ce mai multu, pentru că, cătu mai repede, se ne punemu celu pușinu la nivelulu statelor mai 'nainte ce ne sunt vecine.

Asta-di vomu dice câte-va cuvinte despre armata.

În ajunulu resbelulu pentru independentia, chiaru cei cari aveau pretensiunea enorma de a se crede, séu celu pușinu a se dice, parintii armatei romane, se sileau a o acoperi de discreditu, a o descuragia.

„N'avemu oficiari, n'avemu arme, n'avemu intendenta și totu ce e mai bine de facutu ar fi de a dá Russiloru unu corpu de 15,000 ómeni, pentru că se faca alaturea cu acea betrana armata scól'a resbelulu, se invetie dela ea cum se se bata.“

Aceste prevestiri lugubre n'au fostu ascultate.

Barbatii dela gubernu și din partid'a liberala, cari totdeauna cu poporul impreuna au luptatu și cá elu au traitu, au doveditu atunci cătu de nestramutata era credinti'a loru intr'insulu și cătu de bine ilu cunoseau.

Ei, în contra toturor prevestiriloru lugubre ale pretinsiloru parinti ai armatei, au facutu că ostirea romana se operedie singura și — în locu de a primi, se dea lectiuni.

Armat'a romana s'a distinsu; ea a doveditu, că e credinciósa mostenitóre a virtutilor militare stramosiesci și gloria și onóre a căstigatu stindardulu romanescu și natiunii.

Dupa ce dara, prin stralucite fapte de arme, armat'a a doveditu ce este și ce pōte fi în momentele grele mai alesu — éra firescu că asupra ei se îndreptedie atentiunea generala și cá iubirea generala s'o incongiure cu o îngrijire mai mare de cătu până aci.

Asia s'a și facutu.

Dorobantiulu, adica saténulu care muncese în timpu de pace pamentulu si-lu face se rodéscă, a doveditu, că scie se manuésca nu numai cu vitejia — cá si stramosii nostri — arm'a de resboiu, ci și cá pōte cunósce usioru și curendu, regulele disciplinei și cu buna-voia se supune loru.

Pentru multi, pentru fórté multi, acésta a fostu o revelare din cele mai placute și mai încuragátóre.

Pentru gubernanti, pentru partid'a liberala — ale careia prevederi dobendisera prin fapte cea mai stralucita confirmare — cele petrecute în resbelu au fostu confirmarea cerintiloru lor de multu timpu, cerintie care aveau de scopu teritorializarea ostirei.

Ei dara au pututu lucrá în acestu sensu, fara se li se mai pōta face prevestiri cobitóre.

Armat'a teritoriala — care, cum s'a doveditu — aduce serviciu reale, și nici nu costa multu, a fostu un'a din îngrijirile lor de capetenia.

Asia că, astadi, dorobantii facu elementulu celu mai numerosu alu ostirei romanesci.

Multiamita mesuriloru luate, dupa esperintiele ce s'au facutu, și progresselor severitate; armat'a se compune asta-di din urmátórele corpuri, dupa cum spune d. Em. Costinescu în raportulu seu asupra bugetulu ministeriulu de resbelu pe anulu 1883—84:

33 de regimente cu câte 2 batalióne de dorobanti;

8 regimente de infanteria de linia;

4 batalióne de venatori;

2 batalióne de geniu;

12 regimente și 2 escadróne de calarasi;

1 regimentu de calarasi permaninti;

2 regimente de rosiori;

8 regimente de artileria, avèndu 40 baterii;

4 escadróne de trenu.

Gendarméri'a pedestra și calarétia din Bucuresci și Jasi.

Flotil'a.

Acestu efectivu coprinde numai armat'a inscrisa în bugetu și întretinuta de statu.

Reservele și militiele nu sunt coprinse intr'insulu.

Pentru a ajunge aci, în fia care anu, dela 1877 în cóce, bugetulu ministeriulu de resbelu a crescutu.

Alu anulu viitoru 1883—84, despre care ne-amu propusu a vorbi în deosebi, presenta o sporire de 1.540,011 lei, în comparatiune cu alu anulu trecut.

Ultimele reforme facute, și mai alesu reorganizarea serviciulu sanitaru și a statelor maiore, impuneau cheltueli noi.

Pentru serviciulu sanitaru, s'a adaosu dara 66,974 lei.

Pentru staturile maiore 249,712 lei.

Éca cum legitimédia d. raportore Costinescu acestu din urma adaosu:

„Acestu adaosu e motivatu de organizarea a patru corpuri de armata cu optu divisiuni și o divisiune în Dobrogea. Acésta organizare a cerutu infintierea a siése grade de generali. Comissiunea bugetara a respinsu cu staruintia infintierea oricarui nou gradu superioru; ea n'a pututu inse refusá alocatiunile pentru siése generali, căci, din momentulu ce se organizau corpurile de armata se lasá trei grade de coloneli suprapuse: comandantulu divisiunii, colonelu, și comandantulu corpulu de armata totu colonelu. Disciplina, care este bas'a ori-carei organizari militare, cerea cá comandantii divisiuniloru și ai corpurilor de armata se fia generali“.

La scólele militare, s'a adaosu sum'a de 101,500 lei, pentru completarea scólei fiiloru de militari din Craiov'a și a scólei de aplicatiuni din Bucuresci, pentru adaosele facute la scól'a de supt-oficiari și pentru infintierea unei scóle superióre de resbelu.

„Crearea acestei scoli, dice raportulu, este unu desideratu de mai multi ani esprimatu, dara care a remasu nerealisatu din lips'a elementelor trebuincióse spre a formá o scóla superióra, o academia de resbelu. Probabilu acésta lipsa va face cá desideratulu se remána neimplinitu nici în exercitiulu viitoru, și în acestu casu sum'a de 40,000 lei acordata prin bugetu, va remané economia.“

„Dara adaosulu celu mai insemnatu, căci se urca la 1.483,000, se cere pentru corpurile de trupa. Cea mai mare parte din acestu sporu este acordatu pentru dorobanti, cari, dela 60 batalióne, și a caror instructiune se întaresce prin înmultirea dileloru de exercitiu. Singura înmultirea și întarirea organizarii dorobantiloru cere unu adaosu de cheltuiala de 905,451 lei.

„La infanteria permanenta, patru batalióne de venatori și 8 regimente de linia, d'parte de a se face vre-unu adaosu, s'a realizatu o economia de 53,343 lei, prin reducerea numerulu mediciloru, conformu legii sanitare a armatei, și pentru o mica reducere în efectivulu companieloru.“

„Pentru cavaleria, s'a urmatu aceeași sistema: la cele doué regimente de rosiori s'a realizatu o economia de 31,270; la calarasi se cere inse unu

sporu de 303,399 lei pentru crearea în parte e unui alu doi-spredecelea regimentu și pentru înmultirea dileloru de instructiune, de inspectiune și si de manevre.

„În ceea ce privese artileria s'au înregistratu bateriile teritoriale și s'a îmbunatatitu organizarea; s'au infintiatu, în consecintia, 8 regimente de artileria cu 49 baterii, ceea ce a cerutu unu adaosu de cheltuiala de 91,447 lei.

„La trupele de administratiune, se cere asemenea unu adaosu de 102,000 pentru infintierea atelierelor militare și serviciilor de subsistintia. Acésta cheltuiala este în realitate o mare economia, de óre-ce, prin confectionarea îmbracamentei militare și prin aprovizionari eftine pentru subsistenti'a ostirii, se recastiga cu mare prisosu totu ce se cheltuiesce.

„În fine, la flotila, se cere unu adaosu de 133,000 lei, în vederea înmultirii bastimentelor, a înmultirii eleviloru de marina și a instructiunii navale“.

În același timp, s'au facutu și reduceri pentru anulu curente în sum'a de lei 425,000 la capitolulu echipamentulu și casarmarii trupelor, căci o mare parte din echipamentu s'a facutu și se va face din credite extraordinare și numai ceea ce nu s'ajunge se înscrie în bugetu.

În resumatu, bugetulu anulu 1883—84 pentru ministerulu de resbelu se urca la 27.944,850, pe candu alu anulu curente este de 26.404,838 lei.

Apelu cătra autorii romani.

Scopulu de capetenie alu societati „Romania juna“ a fostu totdeauna și este dezvoltarea membriloru pe terenulu literaturii nationale; celu mai 'naltu idealu — credemu noi — ce pōte și trebuie se'lu urmarésca o junime conscia de chemarea sa. Cu rezultatele castigatè până aci pe acestu terenu ne place a ne mandri, căci ele formédia momentele cele mai placute din analele societati nóstre și ne încurajadia la o activitate totu mai mare și a pasi totu înainte.

Pentru scopulu numitu societatea dispune de mai multe foi și de o biblioteca. Middelócele materiale ale „Romaniei june“ inse sunt atātu de modeste, încātu numai o suma neînsemnatu se pōte preliminar pe fia-care anu pentru procurarea diferitelor opuri, ce aparú în literatur'a romana și astufelu numai cu greu putem stá în curentu cu tóte miscările nóstre literare. — Apelu deci la marinositatea toturor stimatiloru autori romani, se binevoiesca a darui pe sam'a bibliotecii nóstre câte unu exemplaru din scrierile dloru, fia acelea de ori-ce cuprinsu, si'i asiguramu, că prin acésta au contribuitu multu la acea opera marétia, ce o numimu cultivarea junimii și care este menita se aduca în viitoru cele mai frumoése ródè némului romanu, iar membrii „Romaniei june“ le voru pastrá în sufletu o recunoscintia sincera și multiamiri adeverate.

Numai urmarita la fia-care pasu de sprijinulu binevoitoru alu publiculu romanu a potutu societatea nóstra esistá până acum și numai încurajati de acelu sprijinu vomu putea lucrá și de aci înainte pentru ajungerea scopuriloru inalte, ce le are „Romania juna“ și care necurmatu le urmarimu în sufletele nóstre.

Adresa: VIII Langegasse 4.

Vien'a, în 12 Februaru 1883.

Comitetulu „Romaniei june“:

J. T. Mera,
pres.

Al. Popa,
secret.

Convocare.

În sensulu §. 13 din statute se convocá prin acésta a V adunare generala a „Reuniunii femeiloru romane din Sibiiu“ pe diu'a de Domineca, 25 Februaru a. c. stilulu nou dupa amédi la 4 óre în localulu casinei romane (strad'a Macelariloru, edificiu „Albinei“), la care onor. membrii ai reuniunii sunt rugati, a participa.

Sibiiu, 14 Februaru 1883.

Maria Cosma m. p.,
pres. reuniunii.

Despre educatiunea poporulu dela sate.

Diastic'a și toti ómenii de bine ai toturor popóloru care tntescu a se conformá timpulu și principiloru progresiste și civilizátóre, striga la tóte ocasiunile și pe fiacare di, că poporul numai atunci pōte deveni fericitu, daca va deschide cătu mai multe și bune scóle poporale. Acelu strigatu a produsu unu

echo atât de puternic, de a strabatut până la cele mai de jos pături ale poporului. Poporul roman setos după progres, cu temperamentul său destul de excitativ, n'a ramas neinspirat de acelu spirit al timpului, ci in butulu tuturor tendentilor nimitore ce le-a induratu din partea inimicilor existentei sale, din sudorea sa a ridicatu multime de scóle populare, inzestrandu-le cu invetiatori romani, dintre care unii se bucura de o dotatiune suficienta, precum abia credu se se afle in cele mai inaintate tieri in cultura *)

Si óre corespundu acele scóle sacrificiului ce se face pentru sustinerea lor? Raspunsulu detaiatu ce ar meritá ácesta întrebare, nu se póte dá pe ácesta cale, pentru-cá ar servi de arma cumplita in man'a contrariilor scólei romanesci. Totusi ar fi timpul se recunoscemu odata, cá-ci si strainii in genere, éra contrarii nostrii in specia ni-o spunu la tóte ocaziunile cá deşteptarea poporului nostru in comparatiune cu altele de asemenea conditiuni stagnédia fórte! Caus'a acelei stagnarii se póte atribuí vitregei tractari de care suferim. Dara o mare parte cade greu pe raspunderea nóstra!

In cei siése ani obligati pentru frecuentarea scólei, dela 6 până la 12 ani, scurti de cáte 185 dile, pruncii abia sunt in stare se invetie cetitulu, inse numai mecanice, fiindu ingreunati cu invetiarea aloru doue limbi straine pentru ei, cea romana scrisa, si cea magiara. Ací presupunemu o scóla, in care functionédia invetiatori buni si diligenti. Cum va fi progresulu in scóle cu invetiatori lenesi, alu caroru numeru e destulu de insemnatu? Póte unii lectori se voru mirá, vedindu la noi anul scolasticu redus la neinsemnat'a cifra de 185 dile. Spre constatarea adeveralui servésca urmatoriile: Subtragédu vacanti'a cea prea mare de 3 luni, remanu pentru frecuentare 270 dile; din acestu numeru se scotu joile cá dile de recreatiune 37, serbatori 24, pentru in-mormentari, candu invetiatori absentédia din scóla, se dicemu numai 10 dile; semestrulu celu micu (la pasci) 14 dile; adeca din 270 scótemu 85, remanu 185 dile, din care e compusu anul scolasticu fára de a se computá ací cele 36—37 domineci. Prin sistemulu si control'a invetiamentului populare de până acum avemu in fiacre comuna ce possede scóla, o multime de carturari tierani, cari nu merita se fia numiti asia, din motivulu cá din 100 abia 1—2 vei afá se cetésca cu precepere si se scrie 2—3 renduri cum se cade; dara si aceia 1—2 numai prin staruint'a esemplara a unor invetiatori n'au uitatu ce au invetiatu in scóla, precum vomu vedea mai josu.

Unii ómeni au placerea a se laudá, cá educatiunea poporului dela sate a luat in timpul mai recente unu aventu demnu de timpul presente, cum adeca poporul se deştepta constituindu-se in reuniuni de cantari si asia mai departe. Aceloru fanfaroni li-a si succesu a seduce pe unii fruntasi ai natiunei nóstre, si a'i face se créda, cá daca in fiacre comuna s'ar infintiá reuniuni de cantari, apoi nimicu nu lipsesce cá poporul se fia fericitu. Daca cineva voiesce se'si bata jocu de tierani, se'i deprinda din tineretie la beuturi, la parasirea ocupatiunei casnice, scurtu, se'i corupa, apoi nu are alta de facutu decátu se'i constituésca in reuniuni de cantari, asia simplu fára nici-unu picu de cultura sociala, apoi se arangedu prin satele vecine concerte, declamandu acolo nisce posióre menite numai pentru copii (fresce éra si mecanice), urmandu cá de regula jocu, cu beuturi, din cari declamatori sugu dupa exemplulu lui Gargantua până se rostogolescu pe pamentu; cá-ci apoi de siguru si-au ajunsu scopulu doritu acei iubitori de petreceri impreunate cu vinu si rachiú! Ore potrivessesse cátu de puçinu astfelu de educatiune cu parerea unui pedagogu de renume europénu cu care se vede a consimti si escelentulu nationalistu si talentatulu barbatu de scóla dnulu dr. George Popa, candu dicu: „omulu tineru purcediundu din sine insusi, se devina lucratoriu, si prin ácesta lucrare se'si dobéndésca autonomi'a spiritului si a intielegerei, cu unu cuventu: autonomi'a vietiei sale. Pe omu numai educatiunea ilu face omu, dara se nu'lu educamu de sém'a scopurilor artificióse ale vietiei cetatienesci, ci spre libertate.“

Poporul si éra poporul trebue deşteptatu! Asia resuna din tóte partile. Si cu totu dreptulu, cea mai urgenta necesitate este, cá tinerulu dupa-ce ésa din scóla se se deştepte, se invetie cetitulu practic, cá-ci in scóla l'au invetiatu, amu potea dice, numai in teoria, éra până atunci, tóte scrierile menite pentru elu, este óstenéla perduta, sacrificiu ilusoriu, pentru-cá acele scrieri populare remanu necetite, precum a dovedit'o esperienti'a până la evidentiá. Ce voce sublima! Ce idea marétia! Ce cuventu ddieescu acesta: „se deşteptam poporul“, care vibrédia cu emfase pe buzele fiacarui inteligente romanu, dara puçini sunt cari'lu traducu in realitate. Unii ilu pronuntia numai pentru-cá asia e mod'a, inse nu le convine a se dejosí cá se'lu si puna in lucrare, éra alti cari póte aru dorí-o, inse necunoscédu poporul si respective trebuintiele lui, facu la planuri absurde si nici-odata realizabile.**)

*) La noi de ex. fiacre din cei 4 invetiatori au cá dotatiune 400 fl. v. a.; jumetate sesiune pamentu, ceea ce numai arend'a pe unu anu aduce venitu curatu 500 fl; pentru lemne de incalditu 40 fl. si cartiriu liberu; éra invetiatori aprópe 400 fl. v. a., lemne si cartiriu liberu.

**) Fórte bine; in adeveru asia este. Unu numeru considerabile de carturari trecut prin scóle medie si superiori, striga, critica, pretendu cá se compuna si tiparésca multime de carti usióre de intielesu pentru poporu si totuodata eftine, ba chiaru de pomana. Sublimu! Totu acei domni zelosi inse uita sau se facu a uitá cu totulu, cá a celu poporu pentru care ei se arata atât de entusiasmati nu scie nici-o carte si unulu doi cari sciu ceva citi, nu intielegu nimicu din cele citite. Apói densii nu esu cu nici-unu manuscriptu de carte usióra de intielesu si nici ne numescu fondurile

trebue se ne insemnamu unu plugariu care spesédia 2—3 fl. v. a. pe vreo carte sau fóia de cetitu, trece de unu risipitoriu inaintea vecinilor si a familiei proprie, pentru-cá aceia nu cunoscu important'a cititului si folosulu ce aduce omului; apoi de unde si cum se'si procure unu tineru de 12—20 ani lectura, candu chiaru si parintii privescu cetirea cá unu lucru — dupa cum dicu ei — folositoriu numai fetiloru (clisieri, crasnici, servitorii bisericeii) si panduriloru? Spre resolvirea acestei întrebari sunt chiamati a meditá toti cei ce dorescu deşteptarea poporului.

Modulu celu mai practic si usioru de realizatu ar fi, dupa cum a disu si „Observatoriulu“ in Nr. 102 din a. tr., infintiarea de societati de lectura si conversatiune in tóte comunele locuite de romani; acolo tinerimea ar potea cetí cá gratis. Daca ai si obligá pe membrii la solvirea unei tace in interesulu societatiei, aceea se nu tréca preste 1 fl celu multu 2 fl., cá-ci la o tacsá mai mare plugariulu nu se va supune decátu numai 1—2. Pentru acoperirea speseloru, corporatiunile bis. scolare, sau mai bine disu inteligenti'a trebue se afle altu isvoru, cá-ci si ácesta e o scóla. Scopulu societatiei se fia numai lectur'a si conversatiunea, éra lucslu si ori-ce jocuri hasardóse, precum biliardu si joculu de a cartile (cele 32) se fia eschisu. Se se observe curatiene si ordine. Cátra astfelu de societati ori-care carturariu din poporu ar avea inclinatiune; despre ácesta asi potea asigurá pe ori-cine, ba ar servi de magnetu atragatoriu si pentru acei inteligenti, cari nu cutescu nimicu romanesc cu anii întregi.

Urmandu-se estu-modu, in scurtu timpu poporul ar deveni mai poleitu, prin conveniri cu ómeni inteligenti li s'ar oferí ocaziunea a'si imprumutá reciprocu ideile despre reformele ce aru fi a se introduce atât in viéti'a practica cátu si in economia. Inteligentii si s'ar facilitá combaterea vitiloru de totu felulu, precum si unele datine ce astadi in locu se ne facu onóre cá atari, ne calicescu si ne facu de batjocur'a altora (a se vedea „Alföld“ din a. tr. despre unu vrajitoriu mincinosu si neunu in Sietinu, care acum insiéla in comun'a nóstra de mai multu timpu, si inca cu scirea si concessiunea antistiei comunale). Biserica ar avea crestini adevérati, avendu consciinti'a dreptului si datoritieloru cátra dens'a. Scóla s'ar intári cu pilastri ce ar potea reziste la ori-ce furtune. Literatii aru fi sprijiniti si incuragiati. Artistii aru fi apretiiuti dupa meritu. Natiunea si-ar inmultí fiii fideli devotati si capabili se infrante ori-ce atacu indreptatu in contra mamei adorate; cu unu cuventu, ignoranti'a ar dispárea cá o negura, ocupandu terenulu evacuat, o viétiá mai dulce, incaldita si luminata la radielu sórelui binefacatoriu alu culturii si civilisatiunei. Apói s'ar potea infintiá si altfelu de societati.

In comun'a nóstra, ácesta necesitate o a suplinitu, fresce in unu cercu fórte restrinsu, doi dintre domni invetiatori Joanu Ardeleanu si Joanu Efticiu, celu de ántaiu din bibliotec'a sa propria imprumutá opuri si diarie, cá se le cetésca plugarii, éra in domineci dela esire până la reintrare in biserica, o óra si jumetate, ambii intrandu cu poporul in scóla de langa biserica, sfatuindu'lu ce are de facutu ori-care omu ce tine la demnitatea de omu, si care dorescu se fia numitu cá atare. Prin asia maniera cei doi dni invetiatori si-au castigatu unu titlu de o stima distinsa din partea poporului

Domniloru inteligenti! De cáte ori voiti a inscená o activitate seriósa, mai totudeauna cadeti, si drepturile natiunei sunt calcate in picióre. Pentru-ce? Pentru-cá n'aveti poporu deşteptu. Si de unde, candu poporul n'are cátu de viéti'a de lunga nici-o convenire sociala-culturala? Deci pentru binele si fericirea poporului si, pentru-cá si dni'avóstra se fiti mai respectati de lume, pentru-cá si activitatea ce o desvoltati se produca rezultatulu doritu de dv. deşteptati poporul, ceea ce se póte usioru infintiandu in fiacre comuna locuita de romani „societati de lectura si conversatiune!“

T. B. Orga.

Sciiri diverse.

— (Insciintiare). Societatea literaria „Petru Maioru“ a junimei romane studióse din Budapest'a in caus'a edarei operei transcrise cu litere latine „Istori'a pentru inceputulu Romaniloru in Dacia“ de Petru Maioru, intempinandu de o parte nescari pedece neprevédute in ácesta afacere impreunata cu multe si grele dificultati, éra de alta parte avendu intentiunea dá acestei opere multu pretióse publicitate cátu de estensiva si intensiva, fiindu fórte de doritu, cá atare opera se nu lipsésca de pe més'a nici-unui romanu sciutoriu de carte spre orientare, se simte necesitatea a aduce la cunoscinti'a onor. domni prenumeranti si a on. publicu cetitoriu urmatoriile:

1. Inchiaietu fiindu contractulu cu tipografulu lucrurile de tiparire s'au inceputu; inse de-óre ce tiparirea celu multu numai pe 15 Augustu st. nou a. c. se va potea terminá, oper'a numai pe la finea

din care se se tiparésca acelea carti. Nu asia s'a cultivatu vreodata vreunu poporu remasu inapoi, ci mai ántaiu de tóte prin viulu graiu alu carturariiloru, prin preoti, docenti si alti ómeni literati in conversatiuni de tóte dilele, cáte o generatiune intréga, până se ajunga a se procopsi din carti, dara si asia numai sub conditiune absoluta, cá la invetiaturile date prin graiulu viu, faptele si tóta viéti'a carturariiloru se respunda perfectu, in casulu contrariu ascaliturile lor sunt nucii aruncate in parete. Red.

aceleiasi lune se va potea spedá. Pentru care intardiare, respective amanare neprevéduta, ceremu indulgenti'a binevoitória a on. dni prenumeranti.

2. Intardiandu-se terminarea tiparirii, terminulu de prenumeratiune se prelungeste până la 15 Maiu st. n. a. c. totu cu pretiulu mai de multu anuciatu si anume: exemplariulu brosiuratu cu 1 fl. 50 cr. v. a. sau 3 lei 75 bani, éra legatu cu 2 fl. v. a. sau 5 lei.

3. Toti aceia, cari voiescu a se aboná sau voru avé bunatate a colectá, sunt rogati a se adressá prin o carte de corespondentiá cátra comitetulu societatiei, Budapest'a, Waisnergasse Nr. 13. II. 30; éra banii de prenumeratiune ne rogamu, cá se se trimita directu curatoriuului societatiei: ilustr. sale dlui Joanu cav. de Puscariu jude la curi'a reg. ung., Budapest'a, Radialstrasse Nr. 78. I, ceea ce se póte efeptuí mai usioru prin mandatu postalu (postai utalvány, Postanweisung).

4. Colectantii pentru 10 exemplarie brosiurate voru capeté unu exemplariu brosiuratu, éra pentru 15 unulu legatu rabatu. Rogamu inse pe toti acei domni, cari voru binevoí a colectá, cá pentru trimiterea cóteloru de prenumeratiune se se addressedi cátra comitetulu societatiei in modulu mai susu indicatu, cu aceea observare, cá numai aceia se voru potea bucurá de favorulu de prenumeratiune, cari se voru aboná până la terminulu mai susu statoritu; pentru-cá dupa aceea, de-óre ce o opera cá ácesta, avendu estensiune aprópe 25 cóle in tipariu si costandu-ne pe langa pretiulu ficsatu o suma considerabila, societatea va fi necesitata a'si urcá pretiulu, ceea ce la timpululu seu asemenea se va aduce la publicitate.

5. On. domni prenumeranti sunt rogati a ne comunicá adresele dloru cátu de chiaru si legibilu semnandu totuodata si post'a ultima.

Dupa care insciintiare in speranti'a caldurosulu sprijinu alu alu onor. publicu cetitoriu si iubitoriu de cultur'a nationala, remanemu cu stima in numele societatiei „Petru Maioru“.

Budapest'a, la 12 Febr. 1883.

Georgiu Ilea,
v.-presied.

Dem. Horváth,
secret.

— (Balulu tipografiloru.) Inteligentii si laboriosii adepti ai artei lui Gutenberg, cari lucra neobositi in atelierele tipografice din Sibiiu, contribuindu la realizarea dorintiei murindului Göthe, care cerea: „Mai multa lumina!“ in 17 crt. au arangeatu unu frumosu balu in sal'a dela hotelulu „Imperatulu romanu“. Acestu balu, de si ultimulu in lungulu siru alu baluriloru date in decursulu acestui carnavalu, a fostu cu tóte acestea fórte bine cercetatu si demnu de onor. corporatiune care l'au arangeatu. S'a jucatu cu multu focu, până in diori de diua. Venitiu curatu alu acestui balu, ce este destinatulu pentru fondulu „tipografiloru invalidi“, precum ni se spune, a fostu considerabilu. Bravo tipografi, la revedere in balulu din anululu viitoru!

— (Patinagiulu). Dupa-ce energiosulu si fórte activulu comitetu alu „Reuniunei de patinatu din Sibiiu“ alu carui presiedente este onor. domnu advocatu Joanu Popa, a oferitu placi si distractiuni abundante membriloru reuniunei, cum si publiculu din Sibiiu, prin arangearea a mai multoru splendide serate de patinagi costumate si necostumate, cá inchichiere a stagiunei, a arangeatu domineca dupa amédi, in 18 crt. o cursa de patinagi cu premii. Acestu spectacolu favorisatu de unu timpu escelentu, a atrasu lume fórte multu pe si impregiurulu arenei de ghiatia. Cursele au fostu intressante si publiculu ce asistá, aclamá cu viue aplause, in sunetulu musiceii, pe triumfatorii de ambe secsele. Premiile distribuite au fostu alese de cátra comitetu cu multu gustu si intre acelea se aflau si obiecte de o valóre reala. On. comitetu prin activitatea desvoltata in totu decursulu stagiunei de patinagi a binemeritatu recunoscinti'a alegatoriloru sei precum si a publiculu, ce se interessédia si scie se apretiedie valórea si insemnatarea higienica a sportulu de patinatu.

Concursu.

Pe bas'a concluseru aduse de cátra adunarea generala a despartimentulu VI Dev'a, tinuta in opidulu Dobr'a la 5/17 Septembre 1882 si in conformitate cu aprobarea acelor'a prin comitetulu centralu din Sibiiu ad Nr. 494/1882 subcomitetulu amintitulu despartimentu escrie concursu pentru

